

Megemlékezés

Életének 90. évében, 2002. augusztus 15-én, Budapesten elhunyt Balogh János, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állatrendszertani és Ökológiai Tanszékének professor emeritusa.

BALOGH JÁNOS
1913 – 2002

A nekrológok elcsepelt, szinte frázisértékű mondatát: *óriási veszteség érte a magyar tudományt* – vagy az éppen aktuális szakmát, tudományágat –, szinte szegyen Balogh János esetében

leírni. Mégis most, mi magyar ökológusok és zoológusok vagy egységesen, mi magyar biológusok valóban őszintén mondhatjuk el ezt. Nem is mondhatunk mást, hiszen csaknem egy évszázadot átívelő, ragyogó pályafutás után eltávozott szűkebb tudományunk, szakmánk, de egyben az egész magyar biológia egyik kimagasló vezéregyénisége, Balogh János professzor. Aki valóban csaknem minden volt: volt kutató, volt tanár, volt tudomány-népszerűsítő, népművelő és talán, de főképpen: *a nemzet ökológusa* volt.

Szinte hihetetlen életpálya az övé, árvaházi gyerekből lett világhírű kutató, állástalan tanársegédből professor emeritus, Corvinlánccal kitüntetett akadémikus, a szocializmus kalodájába zárt szegény magyarból a világ trópusi tájaira több mint 30 expedíciót vezető világhírű talajbiológus.

Annak ellenére, hogy viszonylag egyszerű és gyakori, de szép magyar nevet viselt,

ha a szakmában említették: *a Balogh*, ha a rádióban, csak annyit mondtak róla, az ökológus *Balogh*, a televízióban *a Napsugár nyomában* vagy *a Bioszféra expedíció* sorozatok szerzőjeként ismerték, s mindenki tudta kiről van szó. Elérte azt, amit a tudomány művelői közül oly kevesen: nem csak szűkebb szakmájának kollégái üdvözölték, megszólították, rácsodálkoztak, köszöntötték őt az utcán is, ugyanúgy, mint az ismeretebb médiaszárokat.

Mi vitte, vezette végig Balogh Jánost ezen az úton? Talán meglepő, de azt kell mondanom: szerencsés keveréke a nehézségeknek és a jónak. Az, amit ott-honról és az árvaházból hozott, hozzáadva az öröklött tehetséget, kiegészítve ezt a saját elgondolásait érvényesíteni akaró, sokszor talán sértett kisdiák dacával, a fasori evangélikus gimnázium tehetségbontó erejével. Fiatalságának nehézségei ugyanúgy segítettek később, mint az állástalan egyetemi oktató kínlódása és a Tolnai Világlapja szerkesztőségének atmoszférája, közben pedig egyetemi professzorának, *Dudich Endrének* belőle igazi kutatót formáló ereje. Talán ezekből született meg Balogh János, aki most már sajnos a múlthoz tartozik, lehet példakép vagy nagy előd, csak a további úton társ, barát, segítő nem lehet.

Balogh János *Nagybocskón* (ma Velikij Bicskov), az akkori Máramaros megyében született. Nem volt boldog gyermekora,

édesapja után hamar elvesztette édesanyját is, és kántor nagyapja sem sokáig tudta unokáját nevelni. Árvaházba került, de talán ez volt a szerencséje. Hamar felismerték tehetségét, s volt valaki vagy valakik, akik ahhoz segítettek őt, hogy a fasori gimnáziumba kerüljön. Onnan már viszonylag egyenes volt az útja. A *Pázmány Péter Tudományegyetem* elvégezve, 1935-ben egyetemi doktorátust szerzett, majd 1937-ben a dr. Dudich Endre professzor vezette Állatrendszertani és Állatföldrajzi Tanszéken kezdte meg 1946-ig felfelé ívelő tevékenységét. Előbb fizetés nélküli gyakornok, majd tanársegéd, később adjunktus lett. Érdemes megjegyezni két jelentős munkáját, a *Sashegy pókfaunáját* (1935) és a *Magyarország páncélosatkáit* (1943), amelyek bizonyítják, hogy a még fiatal taxonómus máris nagy eredményekre képes. Már ekkor kiválasztotta azt a két állatcsoportot, amelynek kutatása tartós szerelemmé alakult, élete végéig a pókokkal és a páncélosatkákkal foglalkozott legelmélyültebben.

Már fiatalon, 1943-ban habilitált, s bár pályáját, nemzedéke sok tagjához hasonlóan a háború megzavarta, szerencsére nem törte meg. Rövidesen mint a Magyar Tudományos Akadémia kutatója dolgozott, s rövid tihanyi és múzeumi kitérő után 1951-ben, tudományos kutatóként visszatért a tanszékre. Hamarosan az akkor szervezett MTA Talajzoológiai Kutatócsoportjának vezetője lett (1963); a csoport szorosan kötődött a tanszékhez, azzal együtt élve dolgoztak mind ő, mind munkatársai. Európai viszonylatban elsők között foglalkoztak az erdőtalajok szervesanyag-dekompozíciójának zoogén faktoraival. A taxonómiai, faunisztikai, cönológiai és ökológiai vizsgálatok eredményeivel nemzetközi elismerést vívtak ki. Igen jelentős volt elméleti munkássága, kutatásainak szintéziseként megjelent két könyve is: *A zoocönológia alapjai* (1953) és a *Lebensgemeinschaften der Landtiere* (1958). Az első könyve magyar, a második európai vi-

szonylatban lett alapvető kézikönyv, amelyvel megalapozta a hazai zoocönológia és az életközösségek kutatásának helyes irányait, tisztázva fontos fogalmakat, megismertetve e tudományágak kutatási módszereit. Nem véletlen, hogy sikerük átütő volt, még ma is idézik.

Ezek az eredmények segítették az első komoly tudományos sikerekhez, 1952-ben elnyerte a biológiai tudomány kandidátusa, majd két évre rá, 1954-ben a biológiai tudomány doktora címet. 1964-ben professzor és az MTA levelező tagja lett, 1973-ban az MTA rendes tagjává választották. A Kossuth-díjat is 1963-ban kapta meg.

Balogh János, a kutató érdekes egyéniség volt. Ahhoz a típushoz tartozott, aki hihetetlen érzékkel mindig képes felismerni és kiválasztani a legfontosabb nemzetközi kutatási trendeket. Szinte megérezte, mikor mi lesz az a probléma, amelynek kutatásával jelentős és aktuális eredményeket lehet elérni. Ahogyan a háború után rájött, hogy az ökológia és a zoocönológia lesz majd a modern irányzat, fájó szívvel ugyan, de ideiglenesen feladta a taxonómiát, és az egyetemen csapatot alkotva dolgoztak az új irányzatok fő vonalait követve. Amíg mások csak egy-két cikket írtak a kérdésről, az ő szintetizáló agya már az összefüggéseken gondolkodott, nem csoda, hogy rövidesen megjelentek a már említett könyvei.

Pályafutása dr. Dudich Endre nyugdíjba menetele után az egyetemen folytatódott. Átvette az Állatrendszertani és Ökológiai Tanszék vezetését (1966-1984), amelyet nyugdíjazásáig megtartott. Sikeres professzor volt, az oktatásban az ökológia megalapozásával vett részt. *A biológia alapjai* című tárgy keretében a Föld fontos ökológiai problémáira igyekezett felhívni a figyelmet. Hazánkban elsőnek mutatott rá azokra az összefüggésekre és problémákra, amelyek bolygónk múltbeli és jelenlegi működésének alapjait

adják. Ahogy Darwin vagy Humboldt híres világgörülmei útjain, ugyanúgy Balogh János is expedíciókon végzett megfigyelésekkel szerezte meg, mélyítette el azt az ismeretanyagot és látásmódot, amely segítette az élet törvényszerűségeinek vagy a jelen globalizációból eredő gondjainak felismerésében. Kitűnő előadó volt, személyes élményeit mindig beleszőve mondandójába valószínűleg lebilincselte hallgatóit.

Még professzori kinevezése előtt, 1963-ban teljesült gyermekkori álma: az akkor már 50 éves professzor az UNESCO támogatásával életében először jutott el a trópusra (Afrikába) mint egy valódi expedíció vezetője. Szintén az UNESCO támogatásával sorra követték ezt dél-amerikai útjai, majd – jórészt a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával – még több mint 30 útra jutott el Dél-Amerikába, Ázsiába, Új-Guineába, Ausztráliába, Óceániába és Új-Kaledóniába. Legutolsó útját – a Magyar Televízió és az MTA segítségével – a Seychelles-szigeteket és São Tomé meglátogatva, csak tavaly fejezte be.

Az első expedíció óta élete új értelmet nyert, ismét új problémák foglalkoztatták. A pusztuló (felelőtlenül elpusztított) trópusi esőerdőket vizsgálva felismerte a biodiverzitást, s az emberiséget is fenyegető veszélyt. Nem volt Nostradamus, nem jövendölt katasztrófákat, de pontosan tudta, mi a fejlődés útja, milyen veszélyek leselkednek ránk.

Ettől kezdve annak a kérdéskörnek szentelte életét, minden fórumot megragadott, könyvet írt, rádiós és televíziós sorozatokat szervezett és vezetett azért, hogy felhívja a politikusokat és döntéshozókat, de az egyszerű embereket is felelősségük nagyságára és a tennivalókra. Ma is emlékszünk érdekes előadás-sorozatainak címekre: *Lesz-e holnap?, Út a jövőnkbe*. Mindegyik nagy siker volt. Ez utóbbit az Európai Napenergia Bizottság nemzetközi kitüntetésben is részesítette. A tévében előadásaival, beszélgetésével haláláig szót emelt a „megsebzett bolygó”-ért.

A trópusokon végzett talajzoológiai, elsősorban acarológiai kutatásai is világhírnevet szereztek számára. Könyvei: *The oribatid genera of the world* (1972) és a *The oibatid mites genera of the world* (1992) ma egyetlen oribatidológus, azaz páncélosatka-kutató asztaláról sem hiányozhatnak. Expedícióinak gyűjtőmunkája nyomán pedig publikációk tucatjai jelentek meg szerte a világon.

Külön cikket érdemelne annak áttekintésére, mit tett a szakmáért Balogh János mint tudománypolitikus. Pedig nehéz korban élt, amikor az ökológiát csak a hírhedt „szinten tartandó” jelzővel illette a hivatalos irányzat. Mégis elérte, hogy az MTA Biológiai Osztályának alelnöke (1970–1973), majd elnöke (1973–1980) volt. Haláláig minden, a Biológiai Osztály körébe tartozó, szupraindividuális bizottságnak tagja volt, s számtalan szakbizottság, ad hoc bizottság számíthatott meghatározó erejű, okos véleményére.

Szerencsés ember volt, munkásságát szinte minden korszakában elismerték. Az 1963-ban megkapott Kossuth-díjat 1993-ban Széchenyi-díj követte. 1993-ban Pro Natura emlékérmét kapott, 1995-ben Akadémiai Aranyérmével tüntették ki. Nemrég (1999) megkapta a Magyar Örökség-díjat és 2001-ben a Corvin-lánc birtokosává vált. Közben az Osztály Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja is lett.

Balogh Jánosról elmondhatjuk, hogy igazi magyar volt, a nemzetben és a nemzetért gondolkodott és tett. Élete teljes élet volt. Szerencsés volt, mert megvalósíthatta álmait, elért mindent, amit egy szakmájáért élő, azt igazán szerető ember elérhet. Boldog volt, mert azt tehetette, azzal dolgozhatott, amit szeretett. Személyében nagy tudású, széles látókörű tudóst, lebilincselő előadót, a jövőnkért, a természet- és környezetvédelemért mindig harcba szálló professzort tisztelhetünk, és halála után emlékezetünkben őrizzük.

Mahunka Sándor

az MTA lev. tagja, főigazgatóhelyettes (MTM)

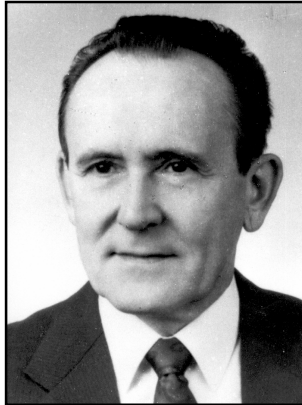
Nagy veszteség érte a magyar orvostársadalmat és a tudományos kutatást, dr. Ihász Mihály egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja 71 éves korában váratlanul elhunyt. Alig egy éve köszöntöttük 70. születésnapja alkalmából, s most a gyász és a fájdalom megrendítő érzésével búcsúzunk tőle. Arany János 1856-ban írt szomorú soraira gondolunk:

*Halnak, halnak,
Egyre halnak,
Színe, lángja a magyarnak.
Itt is egy név,
Ott is egy név.
Hányat elvisz minden egy év.*

1931. szeptember 29-én született Vaszaron. Szülőfaluját egész életében mély szeretettel emlegette, oda rendszeresen visszajárt, adományokkal támogatta és végső nyughelyét is ott választotta. Hamvait 2002. június 22-én a vaszari plébániatemplom falában helyezték örök nyugalomra.

Falusi gyermekként indult, majd a pápai református gimnáziumban 1951-ben érettségizett. Néhány évig kényszerű kitérőt kellett tennie amíg 1954-ben bejuthatott a Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karára. Tanulmányait 1960-ban fejezte be. 1964-ben sebész szakorvos, 1992-ben gasztroenterológiai szakvizsgát szerzett.

1969-ben védte meg kandidátusi értekezését *Adatok a vékonybél nyálkahártya sebészi vonatkozású pathophysiologiai kérdéseire* címmel. Doktori értekezését *A peptikus fekélyek sebészi kezelése vagotómiával és annak pathophysiologiai hatása az emésztőszervekre* címmel írta meg, amelyet 1976-ban védett meg. Tanulmány-

IHÁSZ MIHÁLY
1931 – 2002

úton járt a Bécsi Orvostudományi Egyetem Gyógyszer-tani Intézetében, a müncheni Sebészeti Klinikán, 7 hónapot töltött Washingtonban Griffith professzor mellett, aki a funkcionális gyomor-sebészet egyik legismertebb képviselője.

Egyenletesen felfelé ívelő pályáját igen céltudatos egyénisége, szorgalma, kiváló szervezőképessége és a lényegyet megragadó vezetői stílusa alapozott meg. Tanulmányai befejezése után előbb az egyetem Sebészeti

Műtéttani Intézetében dolgozott, majd 1961 decemberétől a II. sz. Sebészeti Klinikára került át. 1966 és 1969 között ösztöndíjas aspiráns volt, 1977-ben neveztek ki egyetemi tanárnak. 1978-tól 1987-ig a Semmelweis Egyetem Sebészeti Tanszékét, 1987-től 1996-ig pedig a III. sz. Sebészeti Klinikát vezette. 1990-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett, majd 1995-ben rendes taggá választották.

Kiemelkedő szerepet töltött be a korszerű hazai sebészet megeremtésében, elsősorban a funkcionális szemlélet megvalósításában, a proximális selektív vagotómia hazai kidolgozásában, a minimál invazív sebészet oktatásában és hazai elismertetésében is. Klinikáján 1989-ben bevezette a laparoszkópos cholecystectomiát, a pécsi egyetemi klinika munkacsoportjával két nap eltéréssel végezték el az első két hazai beavatkozást. Foglalkozott a májsebészet és az onkológiai sebészet alapvető kérdéseivel is.

Ihász professzor kiváló sebészeti adottságai mellett kiemelkedő oktató is volt, aki mind a medikusképzésben, mind a szakorvosképzésben négy évtizeden át hallgatók ezreit, szakorvosjelöltek százait avatta be a sebészet tudományába. Tanítványai közül

hét munkatársa nyert el osztályvezető főorvosi kinevezést, két tanítványa egyetemi tanár, egyik tanszékvezető. A Semmelweis Egyetem 2001-ben, 70. születésnapján professor emeritus cím adományozásával ismerete el több mint 40 éves egyetemi gyógyító és oktató munkásságát.

Elnöke volt a MOTESZ-nek és az MTA Doktori Tanácsának, tagja volt az OTKA Bizottságnak, az ETT-nek, az Egészségügyi Szakképzési és Továbbképzési Tanács Szakmapolitikai és Minőségbiztosítási Bizottságnak, az MTA Klinikai II. (műtéti) Tudományos Bizottságának. A Magyar Gasztroenterológiai Társaság, a Magyar Crohn Társaság és a Magyar Orvosi Laser és Optikai Egyesület vezetőségi tagja volt. Tagja volt az alábbi tudományos társaságoknak: World-wide Hungarian Medical Academy, International College of Surgeons, International Society for Digestive Surgery (CICD), International Association of Surgeons and Gastroenterologists (IGSC), International Association of Hepato-pancreato-biliary Surgery Society of American Gastrointestinal Endoscopic Surgeons (SAGES) tagja. Négy hazai és külföldi szakmai folyóirat szerkesztőbizottsági tagja volt, éveken át az Acta Chirurgia Hungarica főszerkesztője.

Tudományos és klinikai munkásságát számos díjjal és kitüntetéssel ismerték el: 1969-ben és 1971-ben a Magyar Gasztroenterológiai Társaság évi díját nyerte el, 1982-ben Madzsar-díjat, 1992-ben Hetényi-díjat, 1993-ban Markusovszky-díjat, 1994-ben Ballassa-díjat, 1996-ban Markusovszky-emlékérmet kapott. 1982-ben Kiváló Orvos elismerést kapott, 2000-ben pedig életműve elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje kitüntetését vehette át.

Tudományos közleményeinek száma 207, hazai és külföldi kongresszusokon 245 előadást tartott. Három könyvet írt, illetve szerkesztett, amelyek közül a *Vagotomia* 1985-ben, *A máj gócos betegségeinek dia-*

gnosztikus problémái 1997-ben Akadémiai Nívódíjat kapott, s nagy sikert aratott az általa írt és szerkesztett *Nyombélfekély* című monográfia is. További 6 könyvrészlet szerzője, amelyek az alábbi kiadványokban jelentek meg: *Daganatok sebészete* (Medicina Kiadó, 1986), *Treatise of General Techniques* (Palermo, 1989), *Lézerek a gyógyításban* (1993), *Twenty five years of peptic ulcer research in Hungary* (Akadémiai Kiadó, 1997), *Hepatológia* (Medicina, 2001), *Az onkoterápia irányelvei* (B+V Könyvkiadó, 2001).

E gazdag életút csúcán váratlanul és elháríthatatlanul rabolta el közülünk egy szív-roham. Két nappal halála előtt még operált. Alkotott és változatlan energiával egyengette tanítványainak sorsát. Utolsó éveit Vaszarón akarta leélni, ahol házat épített. És ugyanott, a vaszari plébániatemplom falában választotta ki már előre végső nyughelyét is. A templom újjáépítésében komoly segítséget nyújtott szülőfalujának. Névtáblája fölé Nyáry Éva *Szent Mihály arkangyal legyőzi a Sátánt* című festményét helyezték el, amely életében ott függött az ágya felett.

Mindent elért, amit magyar orvos megkaphatott. Kitüntetések, szakmai és tudományos elismerés, a betegek szeretete és a tanítványok tisztelete övezte, de Ő megőrizte szerénységét. Kissé zárkózott egyénisége nem engedte, hogy gondolataiba mindig beelássunk, de tudtuk, hogy terveiben – mint jó hadvezér – Ő már egy lépéssel előtünk jár. Így nemcsak a gyógyítás és a tudományos munka rejtjelmeit tanultuk tőle, hanem igyekeztünk elsajátítani a vezetés művészetét is. Még sokat tanulhattunk volna tőle, de már jellegzetes hümmögését sem hallhatjuk többé.

Kedves Tanítómesterünk, szeretett Ihsz Professor Úr! Akik maradandót alkotnak halhatatlanok. Kérünk, figyelő szemedet onnan fentről is tartsd rajtunk!

Regöly-Mérei János

egyetemi tanár, az orvostudomány doktora